

Fəxrəddin Yaqub ibn Məhəmməd Fəxrinin “Xosrov və Şirin” tərcüməsində Firdovsinin “Şahnamə”sindən iqtibaslar

Samirə Əliyeva

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Azərbaycan.

E-mail: xedicealizade@mail.ru

Annotasiya. XIV əsrdə yaşamış türkmən şairi Fəxrəddin Yaqub ibn Məhəmməd Fəxri Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” əsərini İsa bəyin sifarişi ilə türk dilinə tərcümə etmişdir. Mütərcim mövzunun Nizami poemasında əksini tapmayan, yaxud öləri toxunulmuş bəzi motivlərinə, o cümlədən Xosrov Pərviz və Bəhram Çubinin münaqişələri ilə bağlı hissələrə geniş yer verərək tarixi qaynaqlara və “Şahnamə”yə daha çox yaxınlaşmaqla orijinaldan fərqlənmişdir. Nizami poemasını tərcümə etmək kimi çox çətin və məsuliyyətli işə girişməyə cəsarət etmədiyini bildirən Fəxriyyə hökmdarın Sultan Mahmudu, Firdovsi və onun “Şahnamə”sini xatırlatması təsadüfi deyildir. İsa bəy özündən sonra qiymətli bir əsər qoyub getmək istədiyini bildirir.

Fəxri öz tərcüməsində Bəhram Çubin haqqında “Xosrov və Şirin” əsərində olmayan hissələri seçib türk dilinə tərcümə etmişdir. Məqalədə həmin beytlər Firdovsinin “Şahnamə”sindən götürülüb Fəxrinin tərcüməsi ilə müqayisə olunmuşdur.

Fəxrinin tərcüməsində Bəhram Çubinin Çin xaqanını təhqir etməsi, Göytürk xaqanı üzərindəki qalibiyyəti, Xosrov Pərvizin qoşunlarını məğlub edib taxta oturması, Xosrovun Rum hökmdarı Qeysərdən kömək alıb Bəhramı məğlub edərək ikinci dəfə taxta çıxması və Bəhramın Çinə gedib Çin xaqanının qızı ilə evlənməsi, nəhayət, Qulun adlı şəxs tərəfindən öldürülməsi hissələri “Şahnamə” ilə müqayisəli şəkildə verilmişdir.

Fəxri türk oxucusunu “Xosrov və Şirin” dastanının tam mətni ilə tanış etmək istəmiş və Nizami Gəncəvinin qısaltdığı bəzi hissələri ətraflı şəkildə vermişdir. Bu da o dövrün ədəbi prosesində mühüm bir hadisə idi.

Açar sözlər: Nizami Gəncəvi, Fəxri, “Xosrov və Şirin”, “Şahnamə”, tərcümə, tərcüməçi

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 18.10.2022; qəbul edilib – 28.10.2022

Quotations from Firdovsi's “Shahname” in the translation of Fakhraddin Yagub bin Mohammed Fakhri's “Khosrov and Shirin” poem

Samira Aliyeva

Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS. Azerbaijan.

E-mail: xedicealizade@mail.ru

Abstract. Turkmen poet Fakhraddin Yagub bin Mohammed who lived in the 14th century translated Nizami Ganjavi's poem “Khosrov and Shirin” into Turkish at the request of Isa bek. The translator gave a wide publicity to some motifs which were not reflected in Nizami's poem or just touched superficially, especially to those parts with regards to the conflicts of Khosrov Parviz and Bahram Chubin and made it to be differed from the original being close to historical sources and to the poem of “Shahname”. It is no coincidence that the Ruler reminded Sultan Mahmud, Firdovsi, and his “Shahname” to Fakhri, stating that he did not dare to undertake a very difficult and responsible task, such as translating Nizami's poem. Isa bey wants to leave a valuable work after him.

In his translation, Fakhri chose and translated those parts about Bahram Chubin that were not found in the poem of “Khosrov and Shirin”. Those couplets in the article have been taken from Firdovsi's “Shahname” and compared with Fakhri's translation.

Those parts in Fakhri's translation, such as where Bahram Chubin insults Chinese Khakan, his victory over Goyturk Khakan, his coming to the throne by defeating Khosrov Parviz's troops, as well as Khosrov's coming to the throne second time with support from the Rum Lord Geysar and defeating Bahram, Bahram's marriage with the daughter of Chinese Khakan and at last being killed by the person named Gulun, were given in comparison with "Shahname".

Fakhri wanted to get acquainted Turkish readers with the full text of the "Khosrov and Shirin" poem, and provided some details of Nizami Ganjavi's briefing. It was also an important event in the literary process of that time.

Keywords: Nizami Ganjavi, Fakhri, "Khosrov and Shirin", "Shahnameh", translation, translator

Article history: received – 18.10.2022; accepted – 28.10.2022

Giriş / Introduction

Nizami Gəncəvinin "Xosrov və Şirin" əsərini XIV əsrdə Aydınogullar sülaləsinin hökmdarı İsa bəyin sifarişi ilə türk dilinə çevirən Fəxrəddin Yaqub ibn Məhəmməd Fəxri, yeri düşdükcə, Əbülqasim Firdovsinin "Şahnamə"sinə də müraciət edərək tərcüməsini zənginləşdirməyə və əsəri türk oxucusuna daha aydın çatdırmağa çalışmışdır.

Mütərcim mövzunun Nizami poemasında əksini tapmayan, yaxud öləri toxunulmuş bəzi motivlərə, o sıradan Xosrov Pərviz və Bəhram Çubin münaqişələri ilə bağlı hissələrə daha geniş yer verərək tarixi qaynaqlara və "Şahnamə"yə xeyli yaxınlaşmaqla əsərini orijinaldan fərqləndirmişdir.

Əsas hissə / Main Part

Nizami poemasını tərcümə etmək kimi çox çətin və məsuliyyətli işə girişməyə cəsarət etmədiyini bildirən şairə İsa bəyin hökmdar Sultan Mahmudu, Firdovsi və onun "Şahnamə"sinə xatırlatması da təsadüfi olmayıb, söz sənətinin tarixi əhəmiyyətini yüksək dəyərləndirdiyini, bədii sözün sənətkarın və onun məmduhunun adının əbədiləşdirərək tarixdə qalmasında əvəzsiz rolunu dərk etdirmək məqsədini göstərir:

*Eger Şahname olmasaydı mevcud
Ne Firdevsi anılurdu ne Mahmud
Bugün oquyacaq sen Şahname
Bulunur aşikara hasse amme
Ki Mahmud idi bir sultanu server
Ana Firdevsiyidi medh-güster. [1, s.263]*

Fəxri öz tərcüməsində "Husrev Şirini yuni dururken gördüğün eydür" başlıqlı fəsildə "Şahnamə"dən etdiyi iqtibaslarda Bəhram Çubin haqqında Firdovsinin beytlərinin məzmununu türkcəyə çevirərək oxuculara təqdim edir:

*Şehe olmuş idi Behram yağı
Unıdup yedügi ilügi yağı
Kişi kim döndüre yüzün beginden
Buru olmasun eksük göbeginden
Hiyanet olana hiç er demez er
Hiyanet etməğini hem yemez er
...Begine doğru olandur Müsülman
Ki hayin kişide yoq hergiz iman*

*Yolın egmez kimün varısa ussı
Ki egrülikde bulmaz kimse assi [1, s.285,286]*

Firdovsinin təsvirinə əsasən, əslən türk olan Bəhram qoçaq, igid, pəhləvan olduğuna görə, xalq tərəfindən Çubin ləqəbini qazanmışdır. Sasanilər dövlətinə bir tərəfdən, Göytürk xaqanı Savə şah, digər tərəfdən, Çin xaqanı hücum edərkən ağır vəziyyətdə qalan Hörmüz şah Bəhramı ordu başçısı təyin edir. O, sayca az olan ordu ilə düşmənlə döyüşərək ağır bir döyüşdə Savə şah ilə oğlunu öldürüb qələbə qazanır. Bu qələbə bütün ölkəyə yayılır və ona böyük şöhrət qazandırır. Qazandığı qələbədən, Hörmüz şahın ona göstərdiyi etimaddan ruhlanan Bəhram həddini aşaraq Çin xaqanı Bərmudəni qamçılayaraq təhqir edir və xəzinədə olan dörd qiymətli əşyanı bölüşdürür. Bu xəbər tez bir zamanda İran şahına çatdırılır. Qəzəblənən Hörmüz şah Bəhrama qadın paltarı göndərərək onu təhqir edir. Firdovsi həmin hissəni aşağıdakı kimi vermişdir:

چو بنهاد برنامه بر مهر شاه
بفرمود تا دوکدانی سپاه

بیارند با دوک و پنبه دروی
نهاده بسی ناسزا رنگ و بوی
هم از شعر پیراهنی لاژورد
یکی سرخ مقناع و شلوار زرد

[2, s.1652]

(Elə ki, şah möhrünü fərmana vurdu, buyurdu ki, ona qara cəhrə, mil ilə pambıq gətirsinlər. Səbətə ona layiq olmayan rəngdə, göy köynək, bir qırmızı yaylıq və sarı şalvar qoysunlar). Fəxri isə əhvalatı qısa şəkildə türkcə belə nəql edir:

*Horasan ilini dutmuşdı Behram
Ki şahdan çox acı yutmuşdı Behram
Ki iglik veribimişdi şəh ona
Er oldur qahri qoyup eylük ona
Qızıl im ü yaşıl gömlek naqışlu
Saru saruncaqol tünd işlü
İyibidi hilat Behram-i Çubin
Bu qahriçün şehe dutmuş idi kin. [1, s.287]*

Hörmüzün ona qarşı belə hörmətsiz rəftarından sonra Bəhram taxtı ələ keçirtmək üçün fəaliyyətə başlayır, Xosrovun adına sikkələr kəsdirir və beləliklə, ata ilə oğulun arasını vurur:

همی کرد اندیشه بیش و کم
بفرمود پس تا سرای درم
بسازند و آرايشی نو کنند
درم مهر بر نام خسرو کنند

[2, s.1664]

(Az-çox fikirləşib buyurdu bir zərboxana düzəltsinlər. Yeni bir bəzək vursunlar, sikkənin üzərinə Xosrovun adını (yazsınlar).

*Qılurdu fikrini çoğa vü aza
Buyurdu kim quyumçi sikke qaza
Yarusın sikkenün tertib ede tiz
Ki İran şəhriyarı şah-i Perviz. [1, s.287]*

Bu saxta pulların Hörmüz şahı çatması üçün Bəhram bir saf ürəkli tacir tapıb torba dolu pulları ona verir və 1-2 şey almasını istəyir. Bəhram bu yolla pulun tez bir zamanda şahı yetişəcəyini bilirdi. Digər tərəfdən, bir elçi çağırır şikayət, kələk, gileylə dolu namə yazdırır. Məktubda Bəhramın Göytürk xaqanı Savə şah ilə Çin xaqanı Bərmudəni məğlub etdikdən sonra şahın mükafat olaraq ona qadın paltarını göndərərək təhqir etdiyini, Xosrov taxta çıxan kimi Bəhramın ona itaət edəcəyini yazır. Məktub tez bir zamanda şahı çatır və oğlunun öz adına pul kəsdirməsindən sarsılan Hörmüzün rəngi saralır, kədərlənir və Xosrovun qətlinə fərman verir:

چو نامه به نزدیک هرگز رسید
رخش گشت زان نامه چون شنبلید
پس آگاهی آمد ز مهر درم
یکایک بر آن غم بیفزود غم

[2, s.1664]

(Məktub Hörmüz şahı çatanda, o məktubdan zəfəran kimi saraldı, üzünün qırmızılığı getdi. Sikkənin möhründən xəbər tutandan sonra, o kədər üzərinə bir-birinin ardınca kədər çökürdü).

*Çu Behramın bitisin gördi Hörmüz
Yüzi qızardı külçe oldu benüz
Hem oğlu adın aqçadan oqıdı
Sanayıdun anı kimse doqıdı.* [1, s.288]

Bəhramın qurduğu tələyə düşən Hörmüz şah Ayinguşesbə oğlunu qətl etməyi tapşırır. Əlini qana bulamaq istəməyən canı Xosrovun şərabına zəhər qatmağı məsləhət görür. Bu xəbər tez bir zamanda Xosrova çatdırılır və o, çıxış yolunu Azərbaycana qaçmaqda görür.

بدو گفت هرگز که در ناگهان
مرا این شوخ را گم کنم از جهان

[2, s.1665]

(Birdən Hörmüz ona dedi, mən bu ədəbsizi dünyadan itirməliyəm!)

*Dilerven dedi şah yaqında anı
Yoq edüp arıdam andan cihanı* [1, s.288]

Fəxrinin əsərində Xosrovun Azərbaycana qaçması verilmir. “Şahnamə”də isə Xosrovun Azərbaycana qaçması göstərilir:

نداد آن سر پر بها را یگان
همی تاخت تا آذربادگان

[2, s.1665]

(Qiymətli başını havayı vermədi
Ta Azərbaycana qaçdı).

Fəxri həmin hissəni belə təsvir edir: Hörmüzün ölümündən sonra Xosrov taxta oturur. Başında şahlıq sevdası gəzdirən Bəhram isə ölkənin hər yerinə xəbər yayır ki, Xosrov atasının gözlərinə mil çəkib. Bəhram onun hökmdarlıq etməyə layiq olmadığını bildirərək, xalqı öz tərəfinə çəkir:

*Ne resme urdılar gözine dağı
Nite söyüldi ol ruşen çıraqı*

*Oğul nice anun tahtına bindi
Gidüp şahlığının miqdarı sındı. [1, s.301]*

Bəhrəmin xalq, qoşun əhli tərəfindən çox sevildiyini və buna görə də güclü bir rəqib olduğunu yaxşı bilən Xosrov qoşunlar üzbəüz gələndə ona, ilk növbədə, sülh təklif edərək barışla bu düşmənçiliyə son qoymaq qərarına gəlir:

ز گیتی یکی گوشه او را دهم
سیاسی ز دادن بدو بر نهم
همه آشتی گردد این جنگ ما
برین رزمگه جستن آهنگ ما

[2, s.1678]

(Dünyanın bir bucağını ona verim, çalışım ki, sülh olsun, savaştan çəkinim. Bizim bu döyüşümüz barışığa çevrilsin, heç kəs bizim əlimizdə fəqan etməsin).

*Cihanun bir bucağın ona verem
Sevem sülh etməgi savaşı yerem
Ki savaşı barışıq ola cihanda
Bulunmaya kişi bizdən fiğanda. [1, s.306]*

Bəhrəm isə Xosrovun şahlığa layiq olmadığını bildirir və onun haqqında xoşagəlməz sözlər deyir:

که ای بی خرد رعین دیوساز
پدرت آن جهاندار دین دوست مرد
که هرگز نزد بر کسی باد سرد
چنو مرد را ارج نشناختی
به خواری ز تخت اندر انداختی

[2, s.1681]

(Ey bacarıqsız divəbənzər sürünün başçısı (şahın ordusunu nəzərdə tutur), o hökmdarın atası dinsevən kişidir. Hec vaxt bir kimsəyə qarşı sərt davranmayıb, belə kişinin qədrini bilmədin. Taxtdan salıb aləmdə xar elədin).

*Ki ey beyinsüz usdan bi-neva hem
Atan kim dutardı ol dünya vü din
Cihanda dutmazıdı kimseye kin
Sen anun qıymetini bilmedün var
Anı tahtından indürdün qatı var. [1, s.309]*

Xosrovun qaçmasından istifadə edən Bəhrəm taxta əyləşir:

همه کاخ کرسی زرین نهاد
نهادند زرین یکی زیرگاه
نشسته برو پهلوان سپاه
نهاد به سر بر کلاه مهی

[2, s.1655]

(Bütün saraya qızıl kürsü, qızıl işləməli ipəkdən döşəkcə, balış düzüldü. Qızıl bir taxt qoydular, qoşunun pəhləvanı əyləşdi. Başına qoyduğu böyük papaq şahənşahı bəzəyirdi).

*Ki Behram oldu dünyaya şehinşah
Bu işi bilmeyen er olsun agah
Çu ulular adın yazdılar andan
Mühürlep qıldılar ol ahd u peyman
Benümdür dedi şahlıq taht-i İran
Bu işə tanuqdur hem ol yaradan. [1, s.317-318]*

Fəxrinin tərcüməsində mövzu ilə bağlı verilən oxşar səhnələrdən biri də Xosrovun taxtını geri qaytarmaq üçün Rum diyarına gəlməsi, rahibdən sevincli xəbərlər alıb Konstantinopola Qeysərin yanına yola düşməsidir. Ancaq bu səhnədə mütərcim Nizaminin əsərində olmayan əhvalatlardan bəhs edir. Belə ki, Nizami rahibin Xosrovun nə vaxt şah olacağı haqda məlumat verdiyini göstərmir. Fəxrinin isə tərcüməsində rahib 12 aydan sonra Xosrova yenidən şah olacağını bildirir:

*Ne dersin dedi bu iş nuht ola rah
Ne gün İran-zemine olavan şah
Cevabın dedi kim bu on iki ay
Geçicek olasın şah ele vü bay. [1, s.340]*

Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” əsərinin elmi-tənqidi mətnlərində belə sual-cavaba rast gəlmirik:

فرس میراند تا رهیان آن دیر که با او رانده بود از اختران سیر
وز آنجا تالب دریا بتعجیل دو اسبه کرد کوچی میل در میل
وز آنجا نیز نرمی راند یکسر بقسنطینه شد تاپیش قیسر

[3, s.208]; [4, s.98]; [5, s.279]

*Atı o monastıradək sürdü ki, (orada oturan)
Rahib ona ulduzların seyrindən xəbər vermişdi.
Oradan da dənizin sahilinədək sürətlə
İki atlı mənzil-mənzil köçdü
Oradan da atını sürüb birbaşa
Qüstəniyyəyə Qeysərin yanına getdi. [6, s.141]*

Qeysər münəccimlərindən biri Xosrovun 38 il taxtda olacağını xəbər tutub ona kömək edir, qızı Məryəmi ona verib qohum olur. Xosrov 40-50 min nəfərlik qoşunla Bəhram Çubin üzərində qələbə çalıb, ikinci dəfə taxta çıxır.

*Gözetdüm eski zici çox bugün
Ki İlduzdan anı düzdi Falatün
Yaqında geç degül Hüsrev ol şah
Qamu İran-zemine ol şehinşah
Otuz yıl böyle vü dahi sekiz yıl
Yavuz yel esmeye andan yana bil. [1, s.348]*

Bəhram isə canını qurtarmaq üçün Çinə qaçır:

*Doğar çun buldı Perviz-i cihandar
Qılup Behram-i Çubine cihan dar
Qaçup Behram-i Çubin Çine vardı
Egerçe yele yoruldu vü ardı. [1, s.377]*

“Şahnamə”dən götürülən növbəti süjetlərdən biri də Bəhramın Çinə getməsi, Çin xaqanının ona xəzinə, qoşun, bəylik verməsi və qızı ilə evləndirməsidir.

*Çerisi begligini verdi ana
Qomadı ta kim İran elin ana
Ki eylükdür eri dutan duzağa
Uçar quşu bırağur dane ağa. [1, s.378]*

Xosrovun dəfələrlə Çin xaqanına məktublar yazmasına baxmayaraq, Xaqan Bəhramı ona təslim etmir. Harrad-i Berzin adlı şəxs bu çətin işi öz öhdəsinə götürüb Çinə gedir və insanları bitkilərlə müalicə edən Qulun adlı yaşlı adamla tanış olur. Bəhramı öldürmək üçün ona yaxın olub qızını sağaldır və münasib bir vaxtda xəncərlə onu öldürür.

*Qulun vardı bıçağıla yeninde
Çu Behram yüzini gördi öninde
Egildi kim qulağına deye raz
Anı deşneyle urdı ol hile-saz. [1, s.387]*

Fəxri tərcümədə oxucunu düşmən mövqedə olan Bəhramın ölüm anında Xosrova olan soyuq münasibətlərinə baxmayaraq, etdiklərindən peşman olub İranda dəfn olunmasını istəməsi əhvalatı ilə tanış edir. Bunu aşağıdakı parçada aydın görə bilərik:

*Qamunuz Husrev-i Pervize varun
Qul olun eşigine şəhriyarun
Bağışlarsa suçunuz Husrev-i şah
Siz ana denüz ancaq güneş ü mah
Qılın İran zeminde bana dahme
Çu canum uğramışdur qatı zahme. [1, s.388]*

Fəxriddə və Nizamidə Bəhramın ölüm xəbərini eşidən Xosrov üç gün ona yas tutur, dördüncü gün Barbəd adlı musiqiçini çağıraraq məclis qurur. Aşağıdakı beytlərdə bunu aydın görə bilərik:

فرود آمد تخت آن روز دلتنگ روان کرده ز نرگس آب گلرنگ
سه روز اندوه خروید از بهر بهرام نه با تخت آشنا می شد نه با جام
چهارم روز مجلس تازه کردند

[3, s.223; 4, s.115; 5, s.330]

*O gün kədərlə taxtdan düşdü,
Nərgiz (gözlərindən) gül rəngli su axıtdı.
Bəhram üçün üç gün kədərləndi,
Nə taxta yaxın gəldi, nə də badəyə.
Dördüncü gün işrəti təzələdilər. [6, s.161]*

*İnüp tahtından qayğurdu ol gün
Aqıtdı gözlərindən yaşı gülgün
Yedi üç gün qayu kim öldi Behram
Ne tahta bindi vü ne dutdı aram
Çu gün dördüncüsü işret düzətdi. [1, s.390]*

Nəticə / Conclusion

Gördüyümüz kimi, Fəxri təkcə Nizaminin əsərini tərcümə etməklə kifayətlənməmiş, ümumiyyətlə, “Xosrov və Şirin” dastanının məzmunu haqqında ətraflı təsəvvür yaratmağa çalışmış, türk oxucusunu azərbaycanlı şairin əsərində təfəsilatı ilə əksini tapmayan əhvalatlarla da tanış etmək istəmişdir.

Bir faktı da qeyd edək ki, mütərcim istər Nizaminin, istərsə də Firdovsinin əsərindəki başlıqları – fəsil adlarını tərcümə edərkən sırf türk sözləri işlətməmiş, ərəb-fars sözlərindən istifadə etməmişdir. Bu da o dövr üçün mühüm hadisə idi.

Ədəbiyyat / References

1. Barbara Flemming. Fahrıs Husrev u Şirin. Eine Türkische Dichtung Von 1367. Wiesbaden 1974.
2. شاهنامه. ابوالقاسم فردوسی. جلد دوم. تهران. هرمس. 1387.
3. کلیات خمسہ نظامی مطابق نسخہ تصحیح شدہ وحید دستگردی 1372 تهران. 786 ص
4. تصحیح و تعلیقات از دکتر برات زنجانی خسرو و شیرین نظامی گنجوی 1390 تهران. 1153 ص.
5. نظامی گنجوی. خسرو و شیرین. ترتیب دهنده متن علمی وانتقادی له والساندروویچ خه تاقروف باکو 1960. 806 ص
6. Nizami Gəncəvi. Xosrov və Şirin. Filoloji tərcümə Həmid Məmmədşadənindir. Bakı: Elm, 1981.

Цитаты из «Шахнаме» Фирдовси в переводе Фахраддина Ягуба бин Мухаммеда Фахри поэмы «Хосров и Ширин»

Самира Алиева

Институт литературы имени Низами Гянджеви НАНА. Азербайджан.

E-mail: xedicealizade@mail.ru

Резюме. Туркменский поэт Фахраддин Ягуб бин Мухаммед Фахри, живший в XIV веке, перевел поэму Низами Гянджеви «Хосров и Ширин» на турецкий язык по просьбе повелителя Исы бека. Переводчик широко освещал некоторые мотивы, которые не были отражены в поэме Низами или просто поверхностно затронуты, особенно в тех частях, которые касались конфликта Хосрова Парвиза и Бахрама Чубине, и отличал их от оригинала, близкого к историческим источникам и к поэме «Шахнаме». Не случайно правитель напомнил Фахри султана Махмуда, Фирдовси и его «Шахнаме», заявив, что он не осмелился взять на себя очень трудную и ответственную задачу, такую как перевод поэмы Низами. Иса бек хочет оставить после себя ценную работу.

В своем переводе Фахри выбрал и перевел те части о Бахrame Чубине, которых не было в поэме «Хосров и Ширин». Эти фрагменты в статье были взяты из «Шахнаме» Фирдовси и сравнены с переводом Фахри. Те части в переводе Фахри, как, например, когда Бахрам Чубине оскорбляет китайского хакана, его победу над Гойтуркским хаканом, его приход на трон путем победы над войсками Хосрова Парвиза, а также приход Хосрова на трон во второй раз при поддержке Румийского Гейсара и победа над Бахрамом, брак Бахрама с дочерью китайского хакана и, наконец, его убийство человеком по имени Гулун, были сопоставлены с «Шахнаме».

Фахри хотел познакомить турецких читателей с полным текстом поэмы «Хосров и Ширин» и подробно представил некоторые фрагменты из поэмы Низами Гянджеви. Это было также важное событие в литературном процессе того времени.

Ключевые слова: Низами Гянджави, Фахри, «Хосров и Ширин», «Шахнаме», перевод, переводчик